

Fonteinkerk, 22 december 2019

- intochtslied Lied 287, 1, 2, 3 en 5 Rond het licht dat leven doet
- Kyriëgebed, daarna "Kyrië" van Marc-Antoine Charpentier
- 1e schriftlezing Micha 7: 1-7 ([LINK](#) naar online bijbel)
- 2e schriftlezing Mattheüs 1: 18-25 ([LINK](#) naar online bijbel)
- zingen lied 437, vers 1, 2, 5 en 6 Kom tot ons
- zingen lied 444, vers 1 t/m 4, Nu daagt het
- slotlied lied 440, vers 1, 2 en 4, Ga, stillen in den lande

Men denkt wel dat het Kerstfeest voor de eerste keer werd gevierd in Rome, in het jaar 336. Dat was tijdens de regering van keizer Constantijn de Grote (273-337). En misschien was het Kerstfeest wel een briljante zet op het schaakbord van Constantijns ambities. Constantijn was zijn leven lang geobsedeerd door een verlangen naar eenheid, eensgezindheid, harmonie. Hij wilde in zijn keizerrijk géén verdeeldheid zien, noch in politiek, noch in religieus opzicht. In die dagen vierden de Romeinen in december, de tiende maand, het feest van hun zonnegod Saturnus. Dat feest duurde 12 dagen, maar centraal stond de geboorte van de onoverwinnelijke Zon op 25 december. Het is geen toeval dat de christenen op 25 december de geboorte van Jezus gingen vieren, het verschijnen van de Zon der gerechtigheid. Het is denkbaar dat Constantijn op die manier eenheid wilde brengen: op 25 december konden christenen en niet-christenen een prachtig feest van het Licht vieren, ieder op zijn eigen wijze. Het is niet erg waarschijnlijk dat Constantijn het feest van de Sol invictus wilde laten vervangen door het Kerstfeest, want hij is zijn leven lang dat heidense Romeinse feest blijven vieren. Maar toen zijn opvolger Theodosius I van het christendom de staatsgodsdienst maakte, was het Kerstfeest al een mateloos populair feest geworden.

Maar niet alleen tussen Zon aanbidders en christenen moest er eenheid komen. Ook binnen de kerk zelf was er grote verdeeldheid, namelijk over de ware verhouding tussen Jezus en God. Er waren in de begintijd van de kerk "Adoptianisten": christenen die vonden dat Jezus pas op het moment van zijn doop "Zoon van God" werd, want op dát moment daalt de Geest op Hem neer, en klinkt er een stem uit de hemel: "Deze is mijn geliefde Zoon!" Op het moment van de doop adopteert God de mens Jezus als zijn goddelijke Zoon. Later beweerde Arius, priester in Alexandrië, dat Jezus een schepsel van God was en dus nooit aan God gelijkgesteld kon worden. Constantijn dwingt op het Concilie van Nicea de eenheid af: Jezus is "homoousios" aan God, wezenlijk gelijk aan God, en dus God. Jezus is al vanaf zijn geboorte goddelijk, en was dat eigenlijk ook al in de eeuwigheid vóór zijn geboorte. Het Kerstfeest wordt het feest om dát te vieren: God wordt als mens op aarde geboren. Zo kon het Kerstfeest een rol spelen in het bereiken van kerkelijke eenheid. Overigens liet Constantijn zich in 337 op zijn sterfbed dopen door Eusebius, een bisschop die aanhanger was van de veroordeelde Arius. Hij had dus zeker geen kerk op het oog waarin iedereen hetzelfde moest denken en geloven. Er mochten verschillende opvattingen zijn, zolang die maar niet tot verdeeldheid en ruzie en verzwakking van het keizerrijk leidden.

Zó heb ik het als kind nog geleerd op school en in de kerk: in de Kerstnacht laat God al zijn macht en majesteit achter zich, en daalt Hij naar de aarde, naar de aardse menselijkheid. God wordt als mens tussen de mensen geboren. Onze Kerstgezangen verkondigen tot op de dag van vandaag dié boodschap. Maar hóé breng je die boodschap over aan moderne mensen die niet meer in sprookjes willen geloven? Ook in de kerken van vandaag worstelen duizenden gelovigen met God en de hemel als werkelijkheden naast en boven onze aardse werkelijkheid, en met de gedachte van een goddelijke Jezus. Is het niet verstandiger, voor onszelf EN voor de ontkerkelijkte mensen om ons heen, om het Kerstfeest maar zo'n beetje algemeen te houden, en ons te beperken tot de humaniteit van vrede op aarde en verlangen naar gerechtigheid? Samen met alle mensen dromen over vrede, en met de moed

der wanhoop de hoop op een betere wereld gaande houden: is dat niet de toekomst van het Kerstfeest?

Velen voelen zich vervreemd van het oude geloof dat God als een kindje ter wereld kwam. Die vervreemding wordt er door de lezing uit Mattheüs niet minder op. "Maria bleek zwanger te zijn door de Heilige Geest," hoorden we Mattheüs vertellen. Wat moet een modern mens, opgegroeid met een wetenschappelijk wereldbeeld, met zo'n maagdelijke geboorte? Ik kan als theoloog natuurlijk gaan uitleggen dat dit geen biologisch maar een theologisch verhaal is. In de bijbel komt het vaker voor dat een verwacht kind niet zomaar, niet langs natuurlijke weg ter wereld komt. Sara, de vrouw van Abraham, was haar leven lang onvruchtbaar. Toen zij al oud was, kwamen drie engelen haar vertellen dat zij toch nog een zoon zou krijgen. Rachel, de lievelingsvrouw van Jakob, kon ook lange tijd geen kinderen krijgen, totdat God besloot om haar dat toch nog te gunnen. Zulke verhalen zeggen: als het om werkelijk belangrijke dingen gaat, dan schiet de natuur tekort, en dan is er een ingreep van hogerhand nodig. Zo wordt ook Jezus, het kind van de belofte, niet verwekt door natuurkracht maar vanuit de hemel. We moeten dit niet met ons biologieboek in de hand gaan uitpluizen, maar begrijpen dat hier iets belangrijks gebeurt, iets dat met Gods plannen en bedoelingen te maken heeft.

Het valt allemaal best uit te leggen, maar of ik dan bij een modern mens begrip zal vinden...? Een ander vervreemdend aspect in het verhaal is de droom van Jozef. Het verhaal vertelt dat Jozef in stilte van Maria wil scheiden, omdat hij haar niet in opspraak wil brengen. In een droom komt een engel hem vertellen wat er aan de hand is en wat hij moet doen. Dat past in een cultuur waarin het normaal is dat mensen in hun slaap, via hun dromen in contact kunnen treden met de goddelijke wereld. Al in het oude Griekenland waren er tempels waar je heen kon gaan met een ziekte of een onoplosbaar probleem. Via de priesters legde je dan je probleem aan de godheid voor, waarna je ging slapen in die tempel. Meer dan eens werd in je droom duidelijk welke behandeling of aanpak voor jou het beste was. Ons bekende gezegde: "Ik moet er nog eens een nachtje over slapen" gaat misschien wel terug op dergelijke eeuwenoude religieuze praktijken. In de bijbel vinden we vele tientallen verhalen over mensen die een boodschap van God krijgen, via een droom of een visioen. Bekend uit het oude testament is Jozef de meesterdromer. In het nieuwe testament krijgt die andere Jozef, de verloofde van Maria, tot drie keer toe via een droom te horen wat hij moet gaan doen. Ook de Wijzen uit het Oosten laten door dromen hun gedrag bepalen. Het is een manier van denken die ons vreemd in de oren klinkt. In onze moderne tijd zeggen we al gauw: "Dromen zijn bedrog; je moet je verstand eens gebruiken!" Toch weten ook wij dat een mens scheefgroeit als hij alléén maar z'n verstand gebruikt. Wij snappen dat je soms op je gevoel moet afgaan, of je intuïtie moet gebruiken. Maar of het verhaal van Jezus' geboorte daarmee voor moderne oren minder vreemd of aannemelijker wordt...?

Toch vind ik dat wij als kerk die vréemde verhalen moeten blijven vertellen. Omdat die ons nog altijd iets te zeggen hebben. Wij leven in een cultuur die eeuwenlang het verstand, de ratio op de voorgrond heeft gezet. Met onze wetenschappelijke en technische kennis hebben we onvoorstelbaar veel bereikt, en zelfs wonderen verricht. Maar we lopen er ook in vast, en we laten de schepping zuchten onder onze kille, zakelijke benadering. We moeten weer méér gaan dromen: luisteren naar ons gevoel, naar het verhaal van de schepping, naar die engel in de nacht. Al was het maar om weer meer in balans, in evenwicht te komen, meer méns te zijn.

Ook dat oude verhaal dat God op aarde zichtbaar wordt in een kwetsbaar kind, moeten we blijven vertellen. Het zegt iets belangrijks over God en over ons. Want welke god dóét nou zoiets? Ja, ook de Griekse goden kwamen met enige regelmaat in de gedaante van een mens naar de aarde, maar dat deden ze altijd om hun eigen belangen veilig te stellen (het veroveren van een mooie vrouw of het winnen van een oorlog, bijvoorbeeld). De God van Israël maakt zich wérkelijk kwetsbaar; vlak na zijn geboorte moet Jezus al vluchten, omdat koning Herodes zijn leven bedreigt. En hoe kwetsbaar was Jezus aan het kruis! God méént het, deze kwetsbaarheid. God hecht niet aan zijn eigen goddelijkheid, en dat maakt Hem tot een verrassende, tegendraadse, unieke God.

Voor ons betekent dit in elk geval dat onze eigen menselijke kwetsbaarheid heel principieel aanvaard is. In onze harde maatschappij van presteren en succesvol zijn vind ik het een verademing om te horen dat ik kwetsbaar mag zijn, dat ik waardevol ben óók als ik verlies of misluk of een hekel heb aan het bestaan. Bij een God die déze stap heeft durven zetten, kan ik eindelijk helemaal mijzelf zijn. Deze God is er óók voor mij als ik zijn leefregels en geboden op geen stukken na kan waarmaken... Dat besef, mij aangereikt door deze kwetsbare God, vind ik van levensbelang. Er moet toch ergens een plek zijn waar ik op adem kan komen.

Vandaag legde ik bij de doop van Tobin deze woorden God in de mond: "Ik zal er zijn, huil maar niet, want Ik draag jou in mijn hart." Ik hoop van harte dat deze woorden in het leven van Tobin steeds meer betekenis zullen krijgen. Dat hij open zal staan voor die niet te bewijzen, ongrijpbare Aanwezigheid die ons aanvaardt en richting wijst. Dat hij zijn eigen kwetsbaarheid EN die van de mensen en de wereld om hem heen zal omarmen en respecteren. Dat hij niet zomaar zal meegaan in de waan van de dag en de trends van de tijd, maar zal blijven zoeken naar wat mens-zijn in deze wereld kan betekenen. Eigenlijk hoop ik dat Tobin een beetje een dwarsliggertje zal zijn. EN een dromertje. Wij, gelovigen, zouden allemaal wat meer dwarsliggers en dromers mogen zijn. Dat past bij een unieke, eigenzinnige, tegendraadse God die voortdurend probeert ons de ware bedoeling van ons mens-zijn duidelijk te maken, en die ons daarin voorgaat.

De profeet Micha was wel zo'n dwarsligger, en een dromer. Midden in de overweldigende overmacht van onrecht en onvrede zegt hij: "Maar ik, ik blijf uitzien naar de Heer, ik blijf hopen op de God die mij redding zal brengen." Een dwarsligger: hij weigert zich neer te leggen bij de horror van de tijd. En een dromer: God zal opstaan en een andere tijd laten aanbreken. Wij mogen nooit het laatste woord geven aan de heersende boze geesten. Toch maar blijven zeggen: "En toch...!" Toch maar blijven denken: "Wacht maar!" Vanwege die vreemde verhalen die ons een doorkijk geven naar een andere, nieuwe wereld.